

ספרות עברית וכללית

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.
28 – (14 × 2) נקודות	{	פרק ראשון: שירה (שירת ימי-הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)
		פרק שני: סיפור (כולל יצירת עגנון).
72 – (24 × 3) נקודות	{	פרק שלישי: רומאן (לא כולל הרומאן "סיפור פשוט")
		פרק רביעי: דרמה
		פרק חמישי: ספרי קריאה / סיפור שלא נלמד
- סה"כ – 100 נקודות

יש לענות על חמש שאלות, לפי ההוראות האלה:

- מהפרק הראשון יש לענות על שתי שאלות (לכל שאלה 14 נקודות; סה"כ – 28 נקודות).
- מהפרקים השני, השלישי, הרביעי והחמישי יש לענות על שלוש שאלות, כל אחת מפרק אחר (לכל שאלה – 24 נקודות; סה"כ – 72 נקודות).

- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו.

- ד. הוראות מיוחדות:
1. רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
 2. חובה לצרף למחברת את רשימת היצירות שנלמדו.
 3. אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
 4. שים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
 רישום טיוטות כלשהן על דפים מחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה: רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה.
 ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

ה ש א ל ו ת

שים לב!

מהפרק הראשון (שאלות 1-8) עליך לענות על שתי שאלות (לכל שאלה – 14 נקודות; סה"כ – 28 נקודות).

פרק ראשון: שירה (שירת ימי-הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)

ענה על שתיים מהשאלות 1-8 (לכל שאלה – 14 נקודות).

שירת ימי-הביניים

1. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אִמְנוֹן אֲנִי חוֹלָה / ר' שלמה אבן גבירול

אִמְנוֹן אֲנִי חוֹלָה קָרָאוּ אֵלַי תָּמָר, / כִּי חוֹשְׁקָה נָפַל בְּרֶשֶׁת
וְגַם מִכָּמָר.
רַעִי, מִיָּדַעִי, אֵלַי הִבִּיאוּהָ, / אַחַת שְׁאֵלְתִי מִכֶּם אֲשֶׁר אָמַר:
קִשְׁרוּ עֲטֹרֹת עַל רֵאשָׁה, וְהַכִּינוּ / עֲדִיָּה, וְשִׂימוּ עַל יָדָהּ בְּכוֹס חָמֶר.
תָּבוֹא וְתִשְׁקֵנִי, אוֹלֵי תִכְבֶּה אֵשׁ / לְבִי, אֲשֶׁר בָּלָה בְּשָׂרֵי אֲשֶׁר סָמַר.

הסבר מהי הזיקה של השיר לסיפור המקראי על אמנון ותמר, ומהי תרומתן של המטפורות לבניית משמעות השיר.

2. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

סח מצבִּיה דְּמִי עֵגֵב בְּאַקְדָּחָה / שמואל הנגיד

סח מצבִּיה דְּמִי עֵגֵב בְּאַקְדָּחָה
בָּרָה, כְּמוֹ אֵשׁ בְּתוֹךְ בָּרָד מְלַקְחָה.
בְּעֵלְת שְׁפֹתוֹת כְּחוֹט שְׁנִי, וְחָדָּ לָהּ כִּיָּן
הַטוֹב, וּפְיָה כְּנוֹפֶתָה מְרַקְחָה.
מִדָּם חֲלָלִים קָצָה יָדָהּ מְאָדָּם – לְכֵן
הִצִּיָּה כְּאָדָּם וּמַחְצִיָּתָהּ בְּדִלְחָה!

כיצד מעוצבת דמות ה"צבִּיה" באמצעות הלשון הציורית (הדימויים והמטפורה), ומה

הן ההקבלות בין ה"צבִּיה" לבין היין?

3. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

התקבצו, פי הזמן תמים / שמואל הנגיד

התקבצו, פי הזמן תמים / עתה כקו לילות כקו ימים,
 וראו פני ארץ אשר לבשה / סותי בגות מלך מרקמים,
 השתו דמי ענב עלי ורד / צציו פשוני או כמו דמים,
 וראו פני עליו אשר צמחו / יחדו מחברים ומתאימים –
 כפני יפת תאר מבשמים / דבקו אלי פנים מאדמים.

הסבר את הקשר בשיר בין משתה היין ובין ההתרחשויות בטבע.
 בתשובתך התייחס ללשון הציורית (דימויים ומטפורות).

שירת ביאליק

4. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

"חוֹזָה, לך בְּרַח" / ח"נ ביאליק

[עמס, ז', י"ב]

„לך בְּרַח?" – לא-יִכְרַח אֵשׁ כְּמוֹנִי:
 הלוך בלאט למדני בְּקֶרֶת.
 גם דבר כן לא-לְמַדָּה לְשׁוֹנִי
 וּבְקֶרֶדֶם כְּבֹד יִפֹּל דְּבָרִי.

ואם-כחי תם לְרִיק – לא-פִּשְׁעִי,
 חטאתכם היא הָאֵו הָעוֹן!
 לא-מִצָּא תַחֲמוֹז סֵדֵן פִּשְׁעִי,
 קרדמי בָּא בַּעֲץ רַקְבָּן.

אין דְּבָר! אֲשָׁלִים עִם-גוֹרְלִי:
 אֶת-פְּלִי אֶקְטֹר לְחַטָּאתִי,
 הַכִּיר הַיּוֹם בְּלִי שִׁכָּר פִּעְלִי
 אֲשׁוּבָה לִי בְּלֹאט כְּשִׁבְאֲתִי.

אֶל-גּוֹי אֲשׁוּב וְאֶל-עַמִּיקוֹ
 וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שִׁקְמֵי יַעַר;
 וְאֶהֱם – אֲתֶם מְסוּס וְרַקֵּב
 וּמִחַר הָאֵשׁ כְּלִכֶּם סַעַר.

במהלך השיר הדובר משנה את העמדה המשתמעת מהצהרתו בפתחת השיר.
 הסבר מהי משמעות ההצהרה של הדובר בפתחת השיר, ומהי הזיקה שלה למקור המקראי.
 איזה שינוי חל במהלך השיר בעמדת הדובר, וכיצד מבטאת הלשון הציורית (דימוי
 ומטפורות) עמדה זו?

5. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן־ההפקר / ח"נ ביאליק

לא זכיתי באור מן־ההפקר,
אף לא־בא לי בירצה מאבי.
כי מסלעי וצירי נקרתיו
והצבתיו מלבבי.

ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא.
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
כי ממני יבי הוא.

ותחת פטיש צרותי הגדולות
כי תפוצץ לבבי, צור־עון.
זה הניצוץ עף, נהו אל־עיני,
ומעיני – לתרוני.

וכתרוני ותמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתיו, ותעלם
ואנכי בקלבי ובדמי
את־הבערה אשלים.

הסבר מה מבטאים ציורי הלשון בשיר.

מהי הזיקה בין הבית האחרון בשיר לבין שלושת הבתים הקודמים לו?

6. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

וְהָיָה כִּי תִמְצְאוּ / ח"נ ביאליק

<p>וְעָלִיתָ קִיר קִטְנָה לְאִישׁ הַהוּא הַיְמָה, וְלֵה אֶשְׁנֵב קֶסֶן. וְהָיָה לוֹ לְנַפְשׁוֹ, וְלֹא-יָדַע בָּהּ מְלֶאכֶד, וְלֹא-שָׁלַט בָּהּ שָׁטָן.</p> <p>וְלֹא־אִישׁ תִּפְסֶלֶה אַחֲתָהּ, וְהָיָה בְּצַר לּוֹ, וְהָיָה עוֹלָה שְׁמָהּ, צוֹנֵחַ לְאֶשְׁנֵב וְרוֹעֵד וְלוֹהֵט – וּמְפַלֵּל בְּדַמְמָהּ.</p> <p>וְתִאֲרָךְ הַתִּפְסֶלֶה כְּאֲרָךְ יָמֵי חַיָּו, אָךְ אַל עֲלִיּוֹן לֹא-רָצָהּ. אֶת-לֹא-בִקֵּשׁ לוֹ נַחַן, וְהָאֲחֵת שְׁבִקֵשׁ – אוֹתָהּ לֹא-מָצָא.</p> <p>וְהָאִישׁ צַדִּיקִים אַחֲרוֹן לֹא-נִוָּאֵם מִרַחֲמִים וְנִפְשׁוֹ הוֹחִילָהּ, וְלִקְבּוֹ הִתְפַּלֵּל, הַתִּפְסֵל וְנִמַּת בְּאִמְצַע הַתִּפְסֶלֶה.</p>	<p>וְהָיָה כִּי תִמְצְאוּ מַגֵּלֶת לְבָבִי בְּעֶסֶר תִּתְפַּלֵּשׁ, וְאָמַרְתֶּם כֹּה: הִיָּה אִישׁ תָּמִים וְנִפְשׁוֹט, וְעִנְיָ וְחֻלְשׁ.</p> <p>וְהָיָה הָאִישׁ עוֹשֶׂה וְחַי לוֹ לְתַמּוֹ, וְנִחְבָּא אֵל כְּלִי, וּמְקַבֵּל בְּדַמְמָהּ, כְּלֵי בְרָכָה וְקִלְקֵלָהּ, הִכָּא לוֹ מְאֵלֵי.</p> <p>וּנְצָא הָאִישׁ וְהָיָה עוֹבֵר לְתַמּוֹ, וְנִתְיָבוּ לֹא-עֲקֵשׁ; מְקַטְנֵת לֹא-בְרָה וְגְדוּלוֹת לֹא-פִלְלָהּ, וְנִצְוֹרוֹת לֹא-בִקֵּשׁ.</p> <p>וְאִם-אֲתֵרוּ, אָךְ בָּאָהּ, לֹא קְרוֹאוֹת, הַגְּדוּלוֹת וּבְדַרְבֵּי הַמְלָךְ – וְנִצְמַד הָאִישׁ וְהוּא מְבִיט מִשְׁתָּאָה, וְיִקְדוּ וְיִלְךְ.</p> <p>וְאִם-אֲתֵרוּ, אָךְ דָּפְקוּ עַל-פִּתְחוֹ הַנְּצִירוֹת – וְהוּא לֹא אֶסְפֵן, וְהִתְעַב כְּאֶהָד עוֹ נִפְשׁ הַכְּלָבִים עַם-צִדְקָה לֵב שָׁפֵן.</p>
---	--

"אֶת-לֹא-בִקֵּשׁ לוֹ נַחַן, וְהָאֲחֵת שְׁבִקֵשׁ –

אוֹתָהּ לֹא-מָצָא." (בית אחד לפני סוף השיר)

כיצד מבטא השיר כולו את מצבו של הדובר, כפי שהוא מתואר בשורות אלה?
בתשובתך התייחס גם למבנה השיר וללשון הציורית.

7. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צַנְחָה לֹא וְלֹאֵל / חִיִּינְי בִיאַלִּיק

צַנְחָה לֹא וְלֹאֵל עַל־דָּר וְנֹם –
כֹּה יָדֵן אֲנִי:
נִשְׁלֵה הַפְּרִי – וּמִה־לִּי וְלִגְנֵעִי,
וּמִה־לִּי וְלִשְׂכִּוִּי

נִשְׁלֵה הַפְּרִי. הַפְּרִיהַ כִּכָּר נִשְׁכַּח –
יִפְרְדֵי הַעֲלִיב –
יָרְצוּ יוֹם אֶחָד הַסַּעַר – וְנִסְלוּ
אֶרְצָה הַקְּלִים.

אֶחָר – וְנִמְשְׁכוּ לִילוֹת הַנוֹעָה,
לֹא קִנְיָה יִשְׁנֵת לִי,
כִּדְר אֶתְחַבֵּט בְּאֶפֶס וְאַרְצֵן
רֵאשִׁי אֶרֶץ־בְּחֵלִי.

יָרִיב וְפָרַח אֲכִיב, וְאֲנִי לְבָדִי
עַל־עֵצִי אֶתְלֶה –
שָׂרְבִיט קָרַח. לֹא צִיץ לֹא וְפָרַח,
לֹא־פְרִי וְלֹא־עֵלֶה.

הסבר והדגם כיצד תמונות הטבע ומצבו של הדובר בשיר משולבים זה בזה.
בתשובתך התייחס גם ללשון הציורית (דימוי ומטפורות) ולמבנה השיר.

שירת המאה ה-20

8. בשירים רבים שנכתבו במאה ה-20 באה לידי ביטוי זיקה בין הדובר לבין אלוהים או בין הדובר לבין זולת כלשהו.

תאר זיקה כזו בשיר אחד שלמדת, והסבר כיצד היא מעוצבת בשיר.

שים לב: אין לכתוב על שירי ביאליק המובאים בשאלות 4-7.

שים לב!

מהפרקים השני, השלישי, הרביעי והחמישי (שאלות 9-16) עליך לענות על שלוש שאלות בלבד, כל אחת מפרק אחר (לכל שאלה – 24 נקודות).

פרק שני: סיפור (כולל יצירת עגנון)

אם בחרת בפרק זה, ענה רק על אחת מהשאלות 9-10.

9. בחר בשני סיפורים – לפחות אחד מהם מאת עגנון.

תאר את הסיום של כל אחד מהסיפורים, והסבר כיצד הוא מאיר את הסיפור כולו.

שים לב: תוכל לענות גם על-פי היצירות הבאות מאת עגנון: "והיה העקוב למישור"; "עגונות"; "בדמי ימיה"; "שבועת אמונים"; "גבעת החול"; "סיפור פשוט".

גם אם תבחר לענות על-פי אחת מיצירות אלה, עליך לענות על סיפור נוסף (מאת סופר אחר או מאת עגנון).

10. בחר בשני סיפורים – לפחות אחד מהם מאת עגנון – שמתוארת בהם חוויה של החמצה.

הסבר מהי חוויית ההחמצה המתוארת בכל אחד מהם, ציין מה הם הגורמים לתחושת ההחמצה, והסבר כיצד הדמות (או הדמויות) מתמודדת עם תחושה זו.

שים לב: תוכל לענות גם על-פי היצירות הבאות מאת עגנון: "והיה העקוב למישור"; "עגונות"; "בדמי ימיה"; "שבועת אמונים"; "גבעת החול"; "סיפור פשוט".

גם אם תבחר לענות על-פי אחת מיצירות אלה, עליך לענות על סיפור נוסף (מאת סופר אחר או מאת עגנון).

פרק שלישי: רומאן (לא כולל הרומאן "סיפור פשוט")

אם בחרת בפרק זה, ענה רק על אחת מהשאלות 11-12.

11. ברומאנים ובנובלות מוצגת עמידתו של אדם מול הסובב אותו ו/או מול עצמו.

הסבר כיצד הדבר בא לידי ביטוי ברומאן שלמדת או בשתי נובלות שלמדת.

12. אחד האמצעים לאפיון דמות בסיפורת הוא תיאור התנהגותה (כגון דפוס התנהגות קבוע, מעשה יוצא דופן).

תאר והסבר כיצד מאופיינות באמצעות התנהגותן שתי דמויות ברומאן או בשתי נובלות (דמות אחת מכל נובלה).

פרק רביעי: דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה רק על אחת מהשאלות 13-14.

13. תאר את הסבל של הגיבור בטרגדיה שלמדת, והסבר מה גרם לסבל זה, ולאילו הבנה הגיבור מגיע בעקבות סבלו.

14. מקור המושג "דרמה" הוא בשורש יווני שפירושו "לפעול". תאר כיצד פועלת אחת הדמויות במחזה שלמדת, והסבר מה הם המניעים לפעולותיה, וכיצד משפיעות פעולותיה על התפתחות העלילה.

פרק חמישי: ספרי קריאה / סיפור שלא נלמד

אם בחרת בפרק זה, ענה רק על אחת מהשאלות 15-16.

ספרי קריאה

15. הסופר האמריקני סלינג'ר אמר: "סופר טוב הוא מישהו שאתה רוצה להרים אליו טלפון כשאתה מסיים לקרוא ספר שלו". בחר בשני סופרים, שאת ספריהם קראת והיית רוצה לשוחח עמם. פרט אילו שאלות היית שואל, ואילו דברי שבח או ביקורת היית אומר לכל אחד מהסופרים. בסס את דבריך על הספרים שקראת, והבהר אותם באמצעות דוגמאות.

סיפור שלא נלמד

16. לפניך סיפור מאת ראובן מירן. קרא אותו וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שוקולד / ראובן מירן

העשן שעלה מן הארובה היה לבן. הארובה השחורה הגיחה מן הגג השטוח ונתקעה בבטן הרכה של העננים הנמוכים.

ירד שלג.

העשן הסמיד נמרח על השמים והתפזר ברוח, בין הפתיתים הלבנים.

הרוח נשבה לאט מעבר לנהר הקפוא. היא נשאה את הפתיתים הדקים בשקט והביאה אותם עד לתוך הנחיריים הפעורים לרווחה. שם נִמַס הקרח והפך למים נוזלים. הילד שעמד לבדו ברחוב הריק ניגב אותם במטפחת אפורה. הוא עמד מול בית-החרושת שמעבר לנהר והביט בארובה השחורה ובעשן הלבן והסמיד שהיתמר ממנה לתוך שמים אפורים שהשירו פתיתי שלג דקים, כמעט שקופים.

הפתיתים הלבנים נערמו על כתפיו של הילד, על ראשו ועל ילקוט הגב שלו, שהיה מלא ספרים. הוא לבש מעיל צמר כהה שהלבין מן השלג וכיסה את גופו עד למטה מהברכיים. לראשו חבש כובע פרווה אפור, עיניו הגדולות והירוקות היו קרועות לרווחה ודמעו מול הרוח השקטה שבאה כל הזמן מעבר לנהר הקפוא. לחייו היו אדומות כמו תנוכי אוזניו. צעיף צמר חום, עבה וגס סגר על צווארו וגירה את העור הרך. הילד רצה להתגרד, אבל כפות ידיו היו תקועות עמוק בכיסי מעילו, בתוך הכפפות החמות.

הוא נשם עמוק. נחיריו התכווצו והתרחבו.

כמו בכל יום, בדרך חזרה הביתה, הוא התעכב בדיוק כאן, ברחוב שהיה תמיד ריק באותה שעה, ונשם עמוק את ריח השוקולד שנשאה הרוח מבית-החרושת. זה היה בית-החרושת הגדול לשוקולד בעיר הברירה, והוא פעל במשמרות, ללא הפסקה, עשרים וארבע שעות ביממה. השוקולד המשובח הזה היה יקר כמעט כמו זהב, ומעטים היו המאושרים שידם השיגה אותו. אולי רק הצאר והמשפחות הגדולות של האצולה והמסחר. אבל פעם אחת ביום, באותה שעת אחר-צהריים מתה, נשאה הרוח שבאה מעבר לנהר את ריחו אל הרחוב הזה, שבו עמד הילד לבדו, היה זה ניחוח עדין, מיוחד במינו, והוא נישא חינם אין כסף מעל הקרח שכיסה את הנהר, בתוך האוויר היבש, בין הבתים הדלים שקירותיהם התקלפו מטיח והתפוררו, מעל הגגות שהשלג נערם עליהם, בין צמרות העצים העירומים.

הילד ידע את השעה ולפיה כיוון את קצב הליכתו מבית-הספר הביתה.

ככה היה עומד שם לבדו, שואף לתוכו את הניחוח עד הרגע האפשרי האחרון, ואחר-כך ממשיך בדרכו הביתה, לפני שיחשיך.

ברבות הימים גדל הילד, נשא אישה והוליד ילדים שגדלו, נשאו נשים והולידו ילדים. אחד הנכדים האלה הייתי אני, והילד ההוא היה סבי. כל ערב, לפני השינה, הוא היה מתיישב לרגע על קצה מיטתי, מניח קוביית שוקולד ריחנית על הכרית הצחורה והקרה, מחייך מתחת לשפמו הלבן, ואומר לי בשקט: "לילה טוב".
וכך מדי לילה, עד יום מותו.

א. בסיפור יש ניגודים – בין צבעים, בין זמנים, בין מצבים.

תאר את הניגודים האלה, והסבר כיצד הם בונים את משמעות הסיפור.

(16 נקודות)

ב. הסבר מה תורמת הפסקה האחרונה (המתחילה במילים "אחד הנכדים האלה...")

להבנתנו את המתואר בסיפור עד פסקה זו. (8 נקודות)

בהצלחה!